

e-ISSN: 2651-3595

kalemname

Kırıkkale Üniversitesi
İslami İlimler Fakültesi Dergisi

7/14

ARALIK 2022

DergiPark
AKADEMİK

SÖBIAD

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

SIS
Scientific Indexing Services

EBSCOhost

**Academic
Resource
Index**
ResearchBib

e-ISSN: 2651-3595

Kırıkkale Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi

Sayı/No:14

Aralık/December 2022

Dergi Eski Adı: Kırıkkale İslami İlimler Fakültesi Dergisi (KİİFAD)

(Eski ad altında yayımlanan sayılar: 2016, Cilt:1 Sayı:1-2; 2017, Cilt:2 Sayı:3-4; 2018, Cilt:3 Sayı:5)

Eski e-ISSN: 2547-9504

Previous Title: The Journal of Kırıkkale Islamic Sciences Faculty

(Year Range of Publication with Former Title: 2016-2018 Vol:1, No:1-Vol: 3, No:5)

Former e-ISSN: 2547-9504

Kapsam: Dinî Araştırmalar-Sosyal Bilimler

Scope: Religious Studies-Social Sciences

Periyot: Yılda 2 Sayı (Haziran & Aralık)

Period: Biannually (June& December)

Yayın Dili: Türkçe, İngilizce, Arapça, Almanca.

Publication Language: Turkish, English, Arabic, German.

Kalemlname, yılda iki sayı yayımlanan uluslararası bilimsel hakemli bir dergidir.

Kalemlname is an international peer-reviewed academic journal published twice a year.

Makaleler; İngilizce-Türkçe başlık, öz (en az 150 kelime), anahtar kelimeler (en az 5 kavram), İngilizce özet (en az 250 kelime) ve İSNAD atıf sistemine uygun olarak hazırlanan kaynakça içerir.

Articles contain an English-Turkish title, an abstract (at least 150 words), keywords (at least 5 concepts), a summary (at least 250 words), and a bibliography prepared with the ISNAD.

Selim Demirci. *İslamcı Dergilerde Hadis Tartışmaları Meseleler, Dönemler ve İsimler.* (İstanbul: İlem Yayınları, 2022).

Hasan KÜÇÜKOSMAN

Dr., Diyanet İşleri Başkanlığı
Temel İslam Bilimleri Bölümü
Hadis Anabilim Dalı

Doctor, Presidency of Religious Affairs
Department of Hadith
Yalova, Turkey.

kucukosmanhasan@gmail.com

orcid.org/ 0000-0002-2384-5650

Öz:

Geçtiğimiz asır, saltanattan cumhuriyet rejimine geçişte sosyal ve siyasal alanda pek çok değişime şahit olmuştur. Modernleşme sürecinin merkezde olduğu bu devrin dinî eğitim ve öğretim konusunda da etkisinin olduğu bilinmektedir. Bu dönemde yapılan çalışmalar daha geniş kitlenin istifadesi amaçlandığından dolayı belli periyotta yayınlanan dergilerde ortaya konulmuştur. Cumhuriyet dönemi düşünce ve tartışmalarını ihtiva eden 1908-2010 yılları arasında yayımlanmış bu dergi ve kitaplar 2013 yılında İlmi Etüdler Derneği (İLEM) tarafından İslamcı Dergiler Projesi (İDP) adıyla dijital ortama aktarılıp kataloglandırmaya başlanmıştır. Teorik olarak hazırlanan akademik çalışmaların yanı sıra bu dergilerin daha çok hayatın içinden beslenmesi dikkat çekmektedir. İslamcı dergilerin zamanla akademik çalışmalara da veri sunması bu alanda araştırma yapacak kimseler için önemli bir alan haline gelmesini sağlamıştır. Bu bakımdan kuruluşundan günümüz Türkiye'sine kadar hadis alanında kaleme alınan çalışmaları tanıtan *İslamcı Dergilerde Hadis Tartışmaları, Meseleler, Dönemler ve İsimler* başlığıyla gün yüzüne çıkarılan eser, bu dergileri tanıtmının yanı sıra yapılması gerekli görülen belli çalışmalara da değinmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hadis, Yorum, İDP, Literatür, Tartışma.

Selim Demirci. *Hadith Discussions in Islamic Journals Issues, Periods and Names.* (İstanbul: İlem Publishing, 2022).

Abstract:

The past century has witnessed many changes in the social and political fields during the transition from the sultanate to the republican regime. It is known that this period, in which the modernization process was at the center, also had an impact on religious education and training.

The studies carried out in this period were put forward in journals published in a certain period, since it was aimed to benefit from a wider audience. These journals and books, which were published between 1908 and 2010, containing the ideas and discussions of the Republican period, were transferred to digital media and cataloged by the Scientific Studies Association (ILEM) in 2013 under the name of Islamist Journals Project (IDP). In addition to theoretical academic studies, it is noteworthy that these journals are fed more from life. The fact that Islamist journals have also provided data to academic studies over time has made it an important field for those who will do research in this field. In this respect, the work, which was brought to light with the title of Hadith Discussions, Issues, Periods and Names in Islamist Journals, which introduced the studies written in the field of hadith from its establishment to today's Turkey, also touched on certain studies that were deemed necessary to be done in addition to introducing these journals.

Keywords: Hadith, Comment, IDP, Literature, Argument.

İslam tarihinin ilk dönemlerinden bu yana hoca-talebe münasebetiyle ilerleyen ilim anlayışı literatür merkezli eserlerin ortaya çıkışını hazırlamıştır. Hadis sahasında telif edilen cüz ya da risaleler, rivayetlerin konulara göre tertibi türünden çalışmalar literatürün gelişiminin ön hazırlık faaliyetleri olarak kabul edilebilir. Bir taraftan hadisler, temel kaynaklarda tasnif edilirken bir yandan da bu kitapların tanıtımını yapan eserlerin ilk örnekleri ortaya çıkmaya başlamıştır. Hadis kitaplarının ortaya çıkışı kadar dönemlerine etkisi de değinilmesi gereken önemli hususlardan birisidir. Özellikle hadislerin anlaşılması ve yorumlanması konusunda tarihsel olay ve olguların rivayetler kadar etkili pek çok soru ve sorunu beraberinde getirdiği de malumdur. Bundan dolayı literatürü ele alan eserlerin yanında tarihsel gelişim ve olaylarla metinlerin irtibatını ele alan çalışmaların yapılması gerekmektedir. Bu bakımdan *Kriz Döneminde Hadis ve Yorum -Haçlı ve Moğol Saldırıları Gölgesinde Hadis Alimleri* isimli çalışmada hadis yorumculuğunun farklı boyutlarına ve tarihsel olaylarla irtibatına dikkat çekilmiştir. *İslamcı Dergilerde Hadis Tartışmaları* başlığını taşıyan çalışma da Türkiye’de yakın dönemde yapılan hadis faaliyetlerinin farklı bir boyutuna ve çalışma alanına temas etmektedir.

Genel olarak Cumhuriyet dönemi hadis çalışmalarının seyrinin ele alındığı kitapta, özellikle hadis alanında kaleme alınan makale ve yazılara yer veren dergilerle ilgili veri alanı tanıtılmaktadır. Bu amaçla kitap bir giriş ve yedi bölüm olarak hazırlanmıştır. Yazar, İslamcı

dergilerde ne tür çalışmalar yapıldığının genel fotoğrafını ortaya koymakta ve aslında farklı çalışma alanlarına dikkatleri çekme iddiasını taşımaktadır. Esere bu şekilde giriş yapan yazar, *20. Yüzyıl Hadis Araştırmalarında Yeni Araçlar, Tartışmalar* başlığıyla İslamcı dergilerin ilim sahasında nerede konumlandırılacağına üzerinde durmuştur. Akademik çalışmalardan farklı olarak bu dergiler, yazarların, düşüncelerini ortaya koymaları açısından daha rahat hareket ettikleri yerlerdir. Dolayısıyla dergi yazıları, cumhuriyet dönemi tartışmalarını anlamak adına daha zengin veriye sahiptir. Kitapta, yapılacak hadis-tarih-yorum esaslı çalışmaların hem yakın tarihi hem de hadis tarihini anlamak adına önemli olacağı belirtilmektedir (s. 4). Bu alanda araştırma yapacaklar için İSAM ve YÖK veri tabanının yanı sıra İDP (İslamcı Dergiler Projesi) muhatap kitle bakımından daha zengin bir arşive sahiptir.

Yazar, incelemiş olduğu yaklaşık bir asırlık süreci tarihi olayları esas alarak dönemlere ayırmıştır. Bu konuda tarihî dönemler şu şekilde belirlenmiştir: Başlangıç safhası; hilafetin ilgasından Ankara İlahiyat Fakültesi'nin açılışına kadar olan süreç, ikinci safha; 1949-1980 yılları arası dönem ve son safha; 1980-2000 yılları arası dönem. Yazar, İDP'nin tanıtımı kapsamında belli vasıfları esas alarak böyle bir ayrıma gitmiştir. İstisnalar olmakla beraber tarihî ayrımlar ya dinî kuruluşların teşekkülüne ya da dinî alanda bir değişimin yaşanmasına bağlanmıştır. Cumhuriyetin kuruluşu itibarıyla yaşanan siyasal farklılığın hadis alanında da etkisi olduğunu belirten yazar, bu dönemi *sükûnet* ile tavsif etmiştir (s. 10). Eser telifi açısından bir gerileme yaşanan bu dönemde ulema eski değerini kaybetmiş, klasik hadis eğitimi ve kitap okuma geleneği farklı bir hal almıştır (s. 12). Sonuçta, ortaya konulan hadis eserleri azalmış olsa da önemli çalışmalar yapılan dönemin etkin kişileri arasında İzmirli İsmail Hakkı (ö. 1946), Zakir Kadiri Ugan (ö. 1954) ve Babanzâde Ahmed Naim (ö. 1934) gibi isimler vardır (s. 12-14).

Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nin kuruluşu ve II. Dünya Savaşı'nın bitişiyle yeni bir döneme girildiğinden bahseden yazar, Yüksek İslam Enstitüsü'nün de kurulmasıyla hadis alanında pek çok ilkin yaşandığını ifade eder. Bu anlamda Ankara İlahiyat Fakültesi hocası Tayyib Okiç (ö. 1977), başta Fuat Sezgin (ö. 2018), Prof. Dr. Talât Koçyiğit (ö. 2011) ve Prof. Dr. Mehmet Sait Hatiboğlu gibi isimler olmak üzere pek çok akademik hadisçinin yetişmesine katkıda bulunmuştur (s. 17). Yine bu dönemde misafir hoca olarak İstanbul Üniversitesi'ne kabul edilen Muhammed Hamîdullah'ın (ö. 2002) çalışmalarından bahseden yazar, dönemin canlı şahitlerden pek çok hatıra aktarır. Doktora çalışmalarının kitaplaştırılması, hadis

kaynaklarına yapılan tercüme ve şerhler yanında bu dönemde bid'at ve hurafelerin yaygınlaştığı iddiasını taşıyan belli eserlerin yazıldığı ifade edilmiştir (s. 31).

Yüksek İslam Enstitülerinin fakülteye dönüştürülmesinin dikkat çekildiği *Aidiyet Duygusu ve Dinamik Tartışmalar: 1980-2000* döneminde İslam Ansiklopedisi'nin neşri ve İSAM'ın kuruluşu gibi vesilelerle önemli hadisçiler yetişmiştir. Bu şekilde hadis alanındaki çalışmalar cami dersleri vesilesiyle akademi dışına taşınmıştır (s. 34-38). Kısıtlı imkanlar sebebiyle yaşanan kaynaklara ulaşma zorluğu, el-Mu'cemü'l-müfehres (Concordance) dikkate alınarak neşredilen temel hadis kitaplarıyla giderilmiştir (s. 39). Hadis terimleri sözlüklerinin oluşturulması gibi kapsam ve terim bakımından ileri düzeyde eser ortaya konulan bu süreci yazar, "kapsamlı-ansiklopedik süreç" olarak tanımlamıştır (s. 40). Bu dönemde yeni çalışmalar yapılmakla beraber önceki dönemlerin şerh çalışmaları devam ettirilmiştir. Doksanlı yıllarda Kur'ân mealleri üzerinden hadislerin tartışma sahası haline geldiğini belirten yazar, bazı şerhlerin bu amaçla oluştuğunu ifade etmiştir (s. 42). Sünnetin delil oluşunun tartışılmasıyla beraber doksanlı yıllarda yapılan sempozyumlarda Sünnetin dindeki yeri, Kur'an-Sünnet ilişkisi, Sünnetin evrenselliği gibi meseleler ele alınmaya başlamıştır (s. 43-46). Bu dönemde ayrıca, klasik usulün ve hadis yorumlama biçiminin de tartışıldığını söyleyen yazar, özellikle metin tenkidi konusunda yapılan çalışmaları dile getirmiştir (s. 46-47). İsmail L. Çakan'ın "arayış" veya "tespit" olarak tavsif ettiği bu dönemde temel hadis meseleleri ortaya konulmuş, 2000'li yıllardan sonra daha detaya yönelik çalışmalar yapılmıştır (s. 51). Daha sonra, Fazlurrahman (ö. 1988) ve Yaşar Nuri Öztürk (ö. 2016) gibi kimselerin düşüncelerine cevap niteliğinde çalışmaların yapıldığına işaret edilmiştir (s. 47-51). Daha sonra Ankara-İstanbul/Modernist-Muhafazakâr şeklinde dile getirilen ayrımın enstitülerin fakülteye geçişi sürecinde yaşandığını dile getiren yazar, 2000'li yıllardan sonraki dönemin çok daha detaylı biçimde ele alınmasının gerekli olduğunu ifade ederek bu dönemi incelememiştir.

Buraya kadar daha çok akademik alanda yapılan çalışmalar giriş mahiyetinde ele alınırken *Kitaplaşan Metinler: Geçiş Döneminin Yazıları* adlı başlıkta kitabın asıl bölümü başlamıştır. İDP'nin önemine işaret edilmiş, akademi dışına bakmadan hadis tartışmalarının incelenmesinin eksik olacağına dikkat çekilmiştir (s. 59). Yakın dönem tarihinin tartışma örneklerine Garânik hadisesiyle başlayan yazar, Cumhuriyet döneminin başlarında Ahmet Hamdi Akseki (ö. 1951) ve benzerlerinin bu konuyu gündeme getirmesinde Dozy'nin iddialarının etkisi olduğunu söylemiştir. İlerleyen dönemde de farklı hocaların İslamcı

dergilerde yazılar yazdığından ve bu yazılarının kitaplaştırıldığından bahseden yazar, İDP'nin önemine şu şekilde değinmiştir:

Ahmed Hamdi Akseki, Ahmed Naim ve Manastırlı İsmail Hakkı gibi münevver-alimlerin yazılarına yer veren *Sırât-ı Müstakîm*, *Sebilürreşâd*, *Mahfil*, *Selâmet*, *Hakka Doğru* ve *Ehli Sünnet* isimli dergilerdeki yayınların hem doğrudan hadis ilmiyle ilgili olanlarının hem de bir şekilde hadislerle ve hadisle ilgili meselelere temas edenlerinin farklı açılardan incelenme imkânı bulunmaktadır. Bunların özellikle *Tanzimat*, *Meşrutiyet*, *Savaşlar*, *Millî Mücadele* ve *Cumhuriyetin ilk yılları* gibi geçiş süreçleri dikkate alınarak değerlendirilmeleri ve analiz edilmeleri de farklı açılımlar sağlayacaktır (s. 68).

Akademinin Muhatap Arayışı bölümünde akademisyenlerin dergi ve günlük gazetelerde ilmî çalışmalarına yer vermesinin önemine dikkat çekilmektedir. Günümüzde daha az görülen bu durum, toplumsal sorunlara karşı duyarsız kalmayarak güncel meselelerin de ele alındığı pek çok yazının İslamcı dergilerde yerini almasını sağlamıştır. İlim adamlarının halkla buluşmasında ve araştırmaların insanlığa arzında İDP'nin önemi bu şekilde ortaya çıkmaktadır. Yazar daha sonra belli eserlerin tanıtımını yapıp nakillere yer vermiş, hem Türkiye hem de İslâm dünyasındaki gelişmelerin bu şekilde ilim sahasına aktarıldığını söylemiştir (s. 74-84). Deneme-yorum ve güncel-politik meselelerin ele alındığı yazıların her seviyeden okur düşünülerek, güncel, akıcı ve heyecanlı bir üslupla yazıldığını söyleyen yazar, bu işin uzun süre devam ettiğini belirtmiştir (s. 88). İsmail L. Çakan'ın çalışmalarına daha fazla yer verilmesi kendisinin bu alanda öne çıkması sebebiyledir. Ayrıca eserde Yaşar Kandemir, Ali Osman Koçkuzu, İbrahim Canan ve Mücteba Uğur'un çalışmalarına da yer verilmiş ve tekdüzelikten kaçınılmıştır.

Yazar, İDP içerisinde daha çok *Altınoluk*, *Sebil* ve *İktibas* dergilerinden bahsetmiş ancak araştırma yapacak kimseleri aşağıda zikredilen bazı dergilere yönlendirmiştir:

Bu açılardan 1900'lü yılların başı itibarıyla *Sırât-ı Müstakîm*, *Sebilürreşâd*, *Ehl-i Sünnet*, *Büyük Doğu*, *Diriliş*, *Tohum*, *İslamın İlk Emri Oku*, *İslam Medeniyeti*, *Nesil*, *Sebil*, *Altınoluk*, *Bilgi ve Hikmet Dergisi*, *İktibas*, *BİSAV Bülten*, *İslam*, *Cuma* gibi dergilerin hadis ilmi açısından da taranması ve incelenmesi faydalı olacaktır (s. 99).

İslamcı dergilerin önemini gösteren bir nakilde bulunan yazar, Hayrettin Karaman'ın "Arkadaşlarımızla İslam anlayışımızı bu dergide ortaya koymaya karar verdik." sözünü aktarmış ve kendisi için seçtiği alanın hadis olmasına dikkat çekmiştir (s. 94). Zira siyasî ve sosyal olarak çalkantılı dönemlerde yapılan bu faaliyetlerin birleştirici, maddî ve manevî

kalkınmaya yardımcı, dinî-millî şuura canlılık veren ya da din ilimlerini ihya eden bir yapıda olması hedeflenmiştir (s. 98).

Hadis Müdafası: Yeniden Tarih ve Usul başlıklı bölümde genellikle akademiden olmayan, İslamcı dergilerde yayınlanan hadislerle ilgili yazılarından bahsedilmiş ve burada yapılması gereken bazı çalışmalara değinilmiştir (s. 102-106). Özellikle aynı konuda farklı zamanlarda yazıların oluşturulması, dönemsel tartışmaların varlığını göstermektedir. Yazar burada bir teklifte bulunarak, hadis tarihi ve usulü ile ilgili yazılar açısından İDP veri tabanının bir usul ve tarih metni oluşturmayı sağlayacak zenginlikte olduğunu ifade etmiştir.

Bu bölümde savunma ve tanıtım merkezli yazılar incelenirken sonraki bölüm olan *Yinelenen Tartışmalara Yeni Cevaplar-Kitaplar* bölümünde, karşılıklı eleştiri yazılarına yer verilmiştir. Zira yurt içinde ve yurt dışında yapılan çalışmalar hadis sahasını etkilemiş ve seksenli yıllarda kitap merkezli tenkit yazıları oluşturulmuştur. Buna yönelik İslamcı dergilerden örneklere dikkat çeken yazar, doksanlı yıllarda hadisin hüccet olması konusunda tartışmaların yaşandığını belirtmiştir (s. 114). Hatta tarihi süreçte çok tartışılmayan veya tartışılan ancak dönemsel şartlarda çok da önemsenmeyen bazı konuların yeniden değerlendirildiğini söylemiş ve her bölümde olduğu gibi burada da araştırma alanlarına dikkat çekmiştir (s. 116).

Kaynakların Raflarda Yer Arayışı bölümünü bir önceki konunun devamı ya da tamamlayıcısı olarak aktaran yazar, burada İDP'nin bilgisayar, sözlük ve kütüphane imkânlarından yararlanma noktasında yaptığı katkılarını anlatmıştır. Zira hadis tarihinden pek çok kimsenin köşe yazılarında müstakil olarak ele alınması ya da literatür taraması, kitap tanıtımı gibi alan hakkında değerli yazıların oluşturulması İslamcı dergilerin hususiyetleri arasındadır. Ancak bu bölümün hadis tarihi ile ilgili savunma amacıyla yapılan çalışmalar bölümüne konulması kanaatimizce daha uygun olurdu. Zira râvi, eser ya da terimlerle ilgili bilgilerin aynı yerde verilmesi konu bütünlüğü açısından daha faydalı olabilmektedir.

Yazarın, son üç bölümde yazıların içeriğine dair bilgiler verdikten sonra açtığı *Heyecan ve Dinamizm: Hadis Yorumu* adlı son bölüm belki de eserin başlığına en uygun kısmı ihtiva etmektedir. Yazar siyasal, kültürel ve dinî sorumluluğunun olduğunu belirttiği İslamcı dergilerin hadis yorumu konusunda zenginliğinden bahsetmiş ve bu konuda araştırma yapacakların şu sorulara muhatap olacaklarını belirtmiştir:

Yakın dönemde kendine has bir yorumculuktan söz edebilir miyiz? Hadisler hangi konular tartışılırken gündeme gelmiştir? Hadis yorumculuğunu etkileyen unsurlar neler olmuştur? Dergilerde gündeme getirilen hadisler ve yorumlar, dergilerin ideolojik/cemaat/grup aidiyeti ile ne ölçüde örtüşmektedir? Hadislerin modern dünyaya taşınması noktasında bir dil yakalanabilmiş midir? Modernitenin düşünme biçimi, anlam dünyası hadislere bakışta kendisini hangi noktalarda göstermiştir? (s. 133)

Eser boyunca İslamcı dergilerin önemine ve bu kapsamda araştırma fırsatlarına değinen yazar, yorum konusunda da dergilerin ele alınması gerektiğini örnekler sunarak ifade etmiştir (s. 138). Sonuç bölümünde de belirtildiği üzere Osmanlı'dan Cumhuriyete geçişte son yüz küsur yılda hadis-siyaset-toplum-kültür gibi farklı alanlarda genellikle deneme türünde yazıların yer aldığı İDP araştırmacılara yeni ve geniş bir pencere sunmaktadır.

Yazar, daha önce benzeri çalışmaların bulunduğu Cumhuriyet döneminden günümüze kadar (1900-2000) hadis alanında yapılan çalışmaları hem güncelleyen hem de alanda akademik çalışmalar yapacak kimselere yol gösteren bir eser ortaya koymuştur. İncelediğimiz eser, hadisçiler arasında varlığından bahsedilebilecek farklı metodolojik yaklaşımların ilk izlerini canlı şahitlerinin ifadeleriyle vermesi açısından son derece önemlidir. Hatta eserin genelinden, her iki yaklaşımın da ortak bir zemine dayandığı anlaşılmaktadır. Bununla beraber akademi dışında yapılan çalışmaların varlığına değinen eserin hadis alanında son yüzyılda yapılan araştırmaları İslamcı dergiler üzerinden incelemesi bakımından özgün bir yapıya sahip olduğu söylenebilir. Bu yönüyle alanında yapılan nadir çalışmalar içerisinde sayılabilecek eser, muhtemelen hedef kitesini geniş tutmak amacıyla sadeliği esas almıştır. Genellikle kısa ve öz ifadeler kullanılmakla birlikte röportaj, mektup ya da günlük gibi akademik üslubun kullanılmadığı bir anlatım seçilmiştir. Ayrıca görsel kaynakların yoğun olması, dipnotların az kullanılması ve gerektiğinde metin içerisinde olması yine hedef kitlenin geniş tutulması sebebiyledir. Eserin girişinde kaynak ve kapsam bakımından değerlendirme başlığının olmamasının bir eksiklik olarak algılanabileceğine işaret etmek gerekir. Akademik çalışmalar için elzem olan bu bölümün eksikliği sebebiyle bazı isimlerin eserde daha çok zikredilirken bazılarının daha az ya da hiç geçmemesi çalışmanın girişinde bu duruma temas edilmesine rağmen bir muğlaklığa sebebiyet vermektedir. Zira ismi geçmeyen bu kimselerin İslamcı dergilerde yazı yazmamayı tercih etmeleri merak uyandıran bir durumdur. Yazarın da kitabın pek çok yerinde işaret ettiği gibi akademik düzeyde ele alınması gereken pek çok konu

İlgililerini beklemektedir. Hadis literatüründe yer alan eski-yeni eserlerin hikâyesi üzerine yapılacak bir araştırma bu sorulara cevap verebilecektir.